

відійти від бінарного мислення і шаблонів власної групи задля формування загальнолюдської єдності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вербицький В. Формування основних компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. [Електронний ресурс]//Електронна бібліотека НАПН України. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf> (дата звернення 13.11.2016 р.) Назва з екрана.
2. Гигерих В. Конец смысла и рождение человека./Dream Work/ Режим доступа: <http://dreamwork.org.ua> (дата обращения 20.04.2017 г.). Название с экрана.
3. Горбунова Л. Лімінальність як концепт філософії (до обґрунтування трансформативного навчання)/ Горбунова Л.//Філософія освіти. - №2(17). - 2015 №2 (17). – С. 65-94.
4. Євтух В. Міжкультурний діалог: ефективний конструкт інтегративного розвитку поліетнічних суспільств/ Євтух В.// Політичний менеджмент. - №3. – 2009. - С. 3-13. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59813/01-Evtukh.pdf?sequence=1> (дата звернення 1.03.2017 р.). Назва з екрана.
5. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. М.: Новое изд-во, 2011. – 464 С.
6. Нисбетт Р. Культура и системы мышления: сравнение холистического и аналитического познания/ Р. Нисбетт, К. Пенг, И. Чой, А. Норензаян ; пер. с англ. М.С. Жамкочьян ; под ред. В.С. Магуна.— Москва: Фонд «Либеральная миссия», 2011.— 68 С.
7. *Спільна історія. Діалог культур : навч. посібник. — Львів : ЗУКЦ, 2013. — 256 С.*
8. Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник / І. В. Удовиченко. – К.: Логос, Національний музей історії України, 2017. – 72 С.
9. Філософський словник: 2-е вид., перероб. і доп. / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 С.

Файник Тетяна Мар'янівна

к. іст. наук, ст. науковий спіробітник

Інститут народознавства НАН України, м. Львів

r.skytskyi@gmail.com

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НАРОДНИХ БУДІВНИЧИХ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ (ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Інтерес до виробничих процесів, пов'язаних з рубанням, розпилюванням та обробкою дерева, вищий там, де є ліси, де розвинені різні деревообробні промисли і ремесла. Таким ідеальним середовищем, де формувалась майстерність у сфері деревообробки і деревобудівництва, були на поч. ХХ ст. Українські Карпати. Значна частина горян працювала на лісових промислах, заготовляючи будівельну ялину і карпатський бук. Історичні документи свідчать, що серед повинностей селян, відповідно до королівських декретів XVI-XVIII ст., було постачання до дворів феодалів деревини [5, с. 118]. Селяни, рубаючи ліс, його обробляли, були добрими теслярами, адже виготовлення кісткового дерева (балок з квадратним перерізом, обтесаних з чотирьох боків), вимагало високої майстерності. Виробництво гонтів теж потребувало певної спеціалізації, що сприяло поглибленню розподілу праці. Частина селян поступово перетворювалася в кваліфікованих теслярів, гонтарів та будівельників. Про високий рівень обробки будівельного дерева свідчить той факт, що воно використовувалося не лише для будівництва й укріплення феодальних замків, а йшло на продаж до Гданська і через нього – в інші країни. Сільські громади виділяли для постійних робіт, пов'язаних з будівництвом, окремих людей, які відзначались високим фаховим умінням. За свою працю вони отримували гроші. Відомо, що громади платили спеціальні податки теслярам. Попиту на вироби карпатських майстрів сприяло і те, що лісоматеріали обходились значно дешевше, бо майстри на місці складали будинки, а відтак продавали. Дерев'яні будівлі ставили не тільки у селах, провінційних містечках, а й у великих містах [3, с. 37]. Це свідчить, що особа майстра-будівельника поступово стає в центрі такої вигідної для суспільства справи, як збут будівельного матеріалу. Майже щонеділі у містах і невеличких містечках (Станіслав, Солотвино, Надвірна та ін.) відбувалися ярмарки, на які з навколишніх сіл везли не тільки дрова, а й будівельний матеріал, дошки на покрівлю, столярні вироби і т.д. [11, с.34].

Переважає більшість майстрів-будівельників на поч. ХХ ст. не мала спеціальної, в сучасному розумінні, освіти. Це були люди з вродженим відчуттям краси й гармонії, з творчим потенціалом і надзвичайно працьовиті. Дослідження їх побуту і діяльності дає можливість збагнути секрети неперервності культурного розвитку народу, оскільки кожний майстер у своїй роботі відштовхувався від тодішнього рівня будівельної культури і намагався вдосконалити її, додаючи при цьому щось своє.

Визначаємо головні фактори, що сприяли розвиткові фахової майстерності будівельників: прояв природного нахилу людини до майстрування у зв'язку із сприятливим навколишнім середовищем; будівельні традиції краю, їх світоглядні засади; проходження школи майстерності, засвоєння практичного досвіду будівництва; індивідуальний почерк майстра; наявність соціального замовлення на працю майстра; санкціонування через обряди і звичаї, громадське визнання високого статусу майстра - будівельника.

Усі ці складові народної будівельної майстерності тісно взаємопов'язані, переплетені і створюють неперушну цілісність, назва якій – культура будівництва.

Більшість майстрів називали себе самоучками, це ті котрі при старших майстрах «навчилися всього робити» [1, с.32]. Але частіше професійні зацікавлення будівельною справою мали династичний характер – «від батька до сина».

Отримували професійну майстерність будівельника найбільш типовим та ефективним шляхом: перші навички у родині «від батька», далі – праця «підмайстром» (або спочатку «челядником») і, нарешті право самостійної праці у ролі «майстра». Така система підготовки майстра-будівельника на поч. ХХ ст. була традиційною. Однак основна ланка в системі підготовки професіонала-будівельника – проходження науки в ролі підмайстра у визнаного майстра, через підсобництво. Наприклад, «вибрав своїм учителем найкращого майстра і спочатку дивився, потім подавав, що потрібно, потім допомагав йому в роботі, потім почав будувати сам» [12, с. 16].

Існувала відпрацьована система підготовки майстра через інститут підмайстрів. Майстер брав хлопців до себе на 2-3 роки (здібніших - на 1-2 роки) учнями. Випробувавши кожного з них і переконавшись у їх належній підготовленості до роботи, передавав їх іншому майстрові, під керівництвом якого відбувалось «стажування». Воно тривало 1-2 роки. Тільки тоді цей другий майстер-вчитель називає учня майстром і дає йому слівний дозвіл (слово майстра). Отже, потрібно було мати два усних дозволи визнаних майстрів-фахівців: перший – щоб стати підмайстром, другий – самостійним майстром.

Існував і більш прискорений спосіб підготовки майстрів-будівельників. Термін навчання вимірювався кількістю хат, на будівництві яких юнак працював як підсобний робітник, помічник майстра і вже як самостійний майстер. Майстер схвалював і давав дозвіл на самостійну роботу «посвята на вільного будівельника», «То добрий майстер, він мій учень. Я за нього ручаюсь» [1, с. 6]. Таким чином, комплекс зумовлених факторів формування будівничої майстерності заміняв систему професійної підготовки у сучасному розумінні цього слова і стимулював розвиток творчого потенціалу народних майстрів.

Організаційний уклад майстрів-будівельників у Карпатах залишався тривалий час незмінним. Тут діяли артїлі-«згуртівки» (групи що склалися переважно з 3-4 осіб), в кожній з яких був старший майстер (старостина, порадник). Він керував усіма справами артїлі і був її юридичним представником, з ним велись переговори про роботу й оплату [1, с. 32]. Майстер розподіляв роботу, зважаючи на можливості і рівень професійної підготовки кожного. Найдосвідченіший підмайстер підсобляв майстру, але якщо хтось із них не виявляв належного пошанування до своєї справи і не рахувався з «гонором» майстра, тобто з його добрим іменем («маркою»), то майстер без вагань розставався з ним. Вони обоє виконували всі важливіші операції, починаючи від «зарубування углів» до їх «в'язання» [1, с. 13].

Дерев'яне будівництво тісно пов'язане з деревообробними ремеслами, особливо з теслярством, а також з мистецтвом різьби по дереву, отже розвиток однієї з цих галузей народної культури забезпечував умови для розвитку цілої будівельної справи і об'єднував людей різних профілів [12, с. 105].

Розвиток народних ремесел і промислів у Карпатах був особливо інтенсивним з кінця ХІХ ст. у зв'язку з занепадом великого селянського землеволодіння і скотарства, що було

зумовлене бурхливим розвитком капіталізму [4, с. 125-126]. У цей період остаточно склалися будівничі школи, що були тісно пов'язані з деревообробним промислом. Наприклад, популярність народного гуцульського стилю в будівництві поч. ХХ ст. сприяло поширення в європейському мистецтві й архітектурі сецесійного стилю, якому було властиве використання декоративних прийомів народного національного мистецтва. Розвивається так званий український архітектурний стиль [10, с. 2]. Від початку 90-х років ХІХ ст. і протягом трьох наступних десятиліть український національний стиль чітко крокує поруч з іншими мистецькими напрямками, щоправда під назвами – «мотиви руські», «стиль люду руського», «східногаліційський стиль», «спосіб гуцульський», «стиль коломиїський», «український модерн», «гуцульська сецесія» [8, с. 25].

Неперервність традицій тривала і в умовах промислового деревообробного виробництва. «Те, що було характерним для народного мистецтва, перенесли до промислового виробництва. Однак ніхто не уявляв собі, що промислова техніка підніметься до рівня народного мистецтва» [8, с. 5-6].

Кінець ХІХ – поч. ХХ ст. в Європі були позначені низкою міжнародних виставок народного мистецтва та художніх ремесел (Париж – 1855, 1878 і 1900 рр., Відень – 1863 і 1873 рр., Коломия – 1880 р., 1912 р., Львів – 1894 р.).

Українське товариство «Просвіта» заініціювало відкриття промислових і деревообробних шкіл у Галичині (Коломия – 1894 р., будівельне і столярське відділення у Миколаєві – 1875 р.) [7].

Велику роль у справі пропаганди народних ремісничих і мистецьких традицій та в організації підготовки майстрів-будівельників і столярного ремесла відіграла «Гуцульська спілка промислова». До неї входили як визнані фахівці-науковці, так і народні майстри.

Розвиток деревообробної промисловості, що активізувався у цей період, зокрема поширення тартаків і столярних майстерень, створили конкуренцію народним теслям і столярам.

Загалом питання організаційних форм і традиційних засобів регулювання професійних відносин у середовищі народних майстрів, ремісників різних галузей ще потребує додаткового дослідження. Це стосується й професійних об'єднань карпатських будівничих, та цілих шкіл, які відіграли важливу роль у розвитку будівельної культури в Карпатському регіоні [6, 9, 10, 13, 12].

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів ІН НАН України. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 408.
2. Архів ІН НАН України. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 384.
3. Гаккет Бальтазар. Найновіші подорожі по Дакії та Сарматії, або Північних Карпатах, у 1792 – 1793 з природознавчо-медичними та етнографічними цілями. Частина 3. Нюрнберг, 1794 // З Австрійсько-німецької Україністики 18 – 19 століть. Частина перша. Львів 2008, с. 37.
4. Горинь Г.Й., Грендиш Я.Д., Никорак О.І. Домашні промисли і ремесла // Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 125-146.
5. Гошко Ю.Г. Населення Українських Карпат ХV – ХVІІІ ст.: Заселення. Міграції. Побут (АН УРСР. Державний музей етнографії та художнього промислу). – К.: Наук. думка, 1976. – 206 с.
6. Драган М. Українські дерев'яні церкви в двох частинах. – Львів, 1937. – Ч. 1. – 128 с.; Ч. 2. – 136 с.; табл.
7. Експозиція музею Миколаївського СПТУ. – № 9.
8. Животоки // Статті, есе, розвідки. – Коломия: Народний дім, 1994. – 38 с.
9. Логвин Г. Украинские Карпаты. – К., 1973. – 192 с.
10. Лукомский А. Украинский архитектурный стиль. – М., 1912. – 86 с.
11. Рорер Йозеф. Спостереження під час подорожі від Турецького кордону через Буковину, Східну і Західну Галичину, Селезію та Моравію до Відня (1804) // З Австрійсько-німецької Україністики 18 – 19 століть. Частина перша. Львів 2008, с. 34.
12. Січинський В. Історія українського мистецтва. Архітектура. Т. 1. – Нью-Йорк, 1956. – 146 с.
13. Файник Т. Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат. – Львів 2007, 204 с.